БИЛИШ ЖАРАЁНЛАРИ РИВОЖЛАНИШИДА ШАХСНИ ТАРАҚҚИЙ ЭТИШИ

Тошболтаева Нодира Иброхимжоновна
ФарДУ Психология кафедраси ўқитувчиси

Аннотация: *шахсни турли тараққиёт даврларида ақлий тафаккури масалалари илмий ўрганилган. Тафаккур турлари тараққиёти масалалари ёритилган.*

Калит сўзлар: *ижодий тафаккур, шахс, маънавий етук, фаолият, ақлий тараққиёт, мотивация, тарбия, билиш жараёни.*

Ёшларнинг онгида мустақил-ижодий фикрлашни ҳамда танқидий тафаккурни ривожлантириш орқали, уларни шиддат билан тараққий этаётган ҳаёт шароитига, бозор иқтисодиёти муносабатларига тез мослашувчан: уларни оқилона ва тўғри қарорлар қабул қилишга хизмат қилади.

Тафаккурни ўрганиш ва уни ўстириш умуминсоний тарбия назарияси ва тажрибасида муҳим аҳамиятга эга. Чунки, янгича тафаккур қилиш шахсда билимлар, тушунчалар, образларни шакллантириш билан бирга эътиқод, онгли интизом, тажриба фаолиятини ишлаб чиқади. “Ёшлар йили давлат дастури” ва “Кадрлар тайёрлаш иллий дастури” ни эълон қилиниши ҳамда ҳаётга татбиқ этилиши, ҳар томонлама тараққий этган, маънавий етук, жисмонан соғлом шахсларни тарбиялаш лозимлиги кўрсатиб турибди.

Психологияда тадқиқот қилинаётган тафаккур мотивлари икки турли бўлади: 1) Ўзига хос билиш мотивлари ва 2) ўзига хос бўлмаган мотивлар. Биринчи ҳолда тафаккур фаолиятига ундовчи ва уни ҳаракатга келтирувчи кучлар билиш эҳтиёжлари намоён бўладиган қизиқиш ва мотивлар (қизиқувчанлик ва шу кабилар). Иккинчи ҳолда тафаккур соф билиш билан боғлиқ бўлган қизиқишлар таъсирида эмас, балки озми-кўпми ташқи сабаблар таъсирида бошланади. Масалан, мактаб ўқувчиси ўзи учун бирон янгилик очиш ёки бирор нарсани билиб олиш иштиёқида эмас, балки катталарнинг талабларини бажариш мажбурияти орқасида ёки ўртоқларидан орқада қолиб кетишдан қўрққани учун дарс тайёрлай бошлайди ва ҳоказо. Бироқ тафаккур даставвал қандай мотивда бўлмасин, тафаккур жараёни давомида хусусий билиш мотивлари таъсир қила бошлайди. Кўпинча шундай бўлади: ўқувчи катталарнинг мажбур қилиши натижасида дарс тайёрлашга ўтиради, лекин ўқув ишлари жараёнида бажараётган, ўқиётган, ҳал қилаётган нарсаларини яхши билиш билан боғлиқ бўлган қизиқишлар юзага келади.

Шундай қилиб, киши у ёки бу эҳтиёжлар таъсири билан фикр юрита бошлайди ва унинг фикр юритиш фаолияти давомида тобора чуқур ҳамда кучли билиш эҳтиёжлари пайдо бўлади ва тараққий этади[78].

Ибн Сино қадимги фалсафадаги «назарий ақл» билан «амалий ақл» ҳақида ҳам тўхталиб ўтади: «...ўнгда ўтириб кузатувчиси буйруқ берувчилардан бўлиб, ёздириш иши шунинг қўлида. Чапда ўтириб кузатувчиси буйруқ берувчилардан бўлиб, ёзиш иши унинг қўлида». Бунда кишининг рост ёлғонга рағбати, ўйлаб-ўйламай иш қилиш кайфияти, ҳисси қабул қилган нарсаларни ақл билан ифодалаш хусусиятлари назарда тутилади. Чунки ҳис ёрдами билан маълум бўлган нарсалар ақлга бориб етади.

Таълимнинг муҳим ижтимоий вазифаларидан бири-талабани жамият хаётида мустақил фаолият кўрсатишга тайёрлашдан иборатдир.

АДАБИЁТЛАР:

1. Беруний танланган асарлар. II том. Тошкент., 1965.

2. Петровский А.В. Умумий психология. Т.: Ўқитувчи. 1992.

3.Toshboltayeva Nodira Ibrohimjonovna// The importance of thinking in the complex process of individual activity// International conference on Studies in Humanities, Education and Sciences.January 10 th,2022.69-70

4. Ibrokhimjonovna T. N. PERSONAL EDUCATION AS A MAIN BASIS OF SOCIETY'S DEVELOPMENT //Academicia Globe: Inderscience Research. – 2021. – Т. 2. – №. 03. – С. 1-2.

5. Тошболтаева, Нодира Иброхимжоновна. "Важные аспекты упражнений в умственной деятельности психологическая интерпретация." *INTERNATIONAL JOURNAL OF DISCOURSE ON INNOVATION, INTEGRATION AND EDUCATION* 1.5 (2020): 97-99.

6. Abdukadirova L. Y., Mirzajonova E. T. The importance of reading competencies in the context of the “industry 4.0” industrial revolution //Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 205-210.

7. Abdukadirova L. Y. Basic scientific and theoretical approaches on learning coping behavior of students who are in difficult life situations //International Journal of Psychosocial Rehabilitation. – 2020. – Т. 24. – №. S1. – С. 543-550.

8. Абдукадирова Л. Ю. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОЦИАЛЬНОЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ СЕМЕЙНЫХ СТУДЕНТОК В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА //ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ. – 2021. – Т. 4. – №. 6.

9. Laura A. THE MAIN APPROACHES TO THE STUDY OF THE DIFFICULT LIFE SITUATION IN SOCIO-PSYCHOLOGICAL RESEARCH //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2019. – Т. 7. – №. 12.

[78] Петровский А.В. Умумий психология. Т.: Ўқитувчи. 1992. 366-367 бетлар.

10. Eleonora Topvoldievna Mirzajonova, Odinaxon Raxmanovna Parpiyeva // Modern Special Preschool Education: Problems and Solutions// Journal of Pedagogical Inventions and Practices. Vol. 9. 06-2022. 100-106 page.

11. Парпиева, ОР; Ҳожикаримова, ГТ; Назирова, АМ //FORMATION OF STUDENT PEDAGOGICAL SKILLS BASED ON THE REQUIREMENTS OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT// Международном научно-практическом журнале "Экономика и социум". Вып №6 (85) 2021. 157-161 стр

12. Xalimaxon G'anieva, Tojimamatov Jamshidbek //CHARACTER ACTENTATION IN ADOLESCENTS// International Journal for Innovative Engineering and Management Research Volume 10, Issue 04, Pages: 153-157.

13. H.Ganieva //SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF SELF-CONSCIOUSNESS OF STUDENTS// EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH Vol. 2 No. 4 (2021) 190-193 page

14. Ғаниева Халимахон Ахматхоновна //IThe Study Of Socio-Psychological Problem Of Loneliness// Turkish Journal of Computer and Mathematics education Vol.12 No.12 (2021), 2580-2590

15. Abdukadirova L. Y., Mirzajonova E. T. The importance of reading competencies in the context of the "industry 4.0" industrial revolution //Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 205-210.

16. G'aniyeva Xalimaxon Axmatxonovna //PSYCHOLOGICAL FUNDAMENTALS OF THE SOCIAL ENVIRONMENT IN PERSONAL DEVELOPMENT// EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH Volume1 Issue02, May 2021. 717-724 page

17. Ganieva Khalimakhon Akhmatkhonovna //PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF GENIOLOGY ASSIGNMENT IN YOUNG PEOPLE**//** GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ) Vol. 9, Issue 12, Dec.(2021) 335-337 page

18. Ganieva Khalimakhon Akhmatkhonovna, Tojimamatov Jamshid //PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF SUICIDAL BEHAVIOR OF MINORS// GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ) Vol. 9, Issue 12, Dec.(2021) 1053-1058 page

19. Водяха С.А., Мирзажонова Э.Т. ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ КАК УСЛОВИЕ ИХ БЛАГОПОЛУЧНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ //Психологическое благополучие современного человека. – 2019. – С. 631-635.

20. Mirzajonova E., Kiselev S. Weakness of Memory in Delayed Recall Condition is Specific Deficit in Children with ADHD //Annals of Neurology. – 2020. – Т. 88. – С. S69-S69.

21. Mirzajonova E., Kiselev S. AGE-RELATED DIFFERENCES IN VISUAL OBJECT RECOGNITION IN CHILDREN //Psychophysiology. – 2020. – Т. 57. – С. S38-S38.

22. Mirzajonova E., Kiselev S. Child with hemorrhagic stroke in the right fronto-parieto-temporal area benefited from visuospatial therapy //Quality of life research. – 2020. – T. 29. – №. SUPPL 1. – C. S189-S189.

23. Mirzajonova E., Kiselev S. Yoga training as an effective approach for improving the executive abilities in children with ADHD //Quality of life research. – 2020. – T. 29. – №. SUPPL 1. – C. S183-S183.